

ПРАВОВА ОСНОВА МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Сучасний світ знаходиться у складній безпековій ситуації. Після закінчення «холодної» війни та фактичного унеможливлення ядерної війни – світ не став більш безпечнішим. З'явилися нові загрози та виклики стабільності та розвитку у різних регіонах, які безпосередньо впливають не лише на окремі держави, а й на глобальну безпеку та розвиток. Міждержавні та внутрішні збройні конфлікти, етнічне протистояння, діяльність терористичних організацій, прояви сепаратизму, національного і релігійного екстремізму, транснаціональна організована злочинність, розповсюдження зброї масового ураження, екологічні катастрофи та епідемії тощо – все це є загрозою кожній державі.

У нинішньому світі одним із показових чинників міжнародного авторитету держави небезпідставно вважається її миротворча діяльність.

Коли говорити про міжнародний контекст миротворчої діяльності то відомо, що дійових стандартних рецептів врегулювання збройних конфліктів міжнародне суспільство не виробило й дотепер. Причина цього криється в невирішеному протиріччі між основними принципами міжнародного права – правом націй на самовизначення та правом окремих держав на суверенітет і територіальну недоторканість. І результатом цього протиріччя є те, що неможливо визначити хто є винуватцем зародження конфлікту і тому однозначно стати на якусь із конфліктуючих сторін Цю проблему можна простежити в локальних конфліктах на території колишнього Радянського союзу.

Крім того, варто ствердити що міжнародна спільнота на чолі з ООН втручається не в усі конфлікти, які потребують допомоги для їхнього розв'язання. А якщо втручання відбувається то воно є вибіркоким, оскільки критерії відбору є прагматичними, і завдання та цілі миротворчості визначаються національними інтересами держав, що приймають участь в цій діяльності, які доволі часто на практиці не мають нічого спільного з «загальносвітовими інтересами».

Причини, які обумовили своєрідність ситуації на європейському континенті, є багатоплановими і дуже різними за мотивами діяльності суб'єктів міжнародної політики. Більше того, їхнє число набагато перевищує кількість держав, якими донедавна обмежувалося коло суб'єктів міжнародного життя, і має тенденцію до постійного зростання. Але основні передумови збільшення числа міжнародних конфліктів у модерному світі можна пояснити впливом трьох дуже динамічних і об'ємних за своєю природою чинників:

- По-перше, розвинена міжнародна система, яка склалася за останні півстоліття, розвиток тактичної зброї та зброї масового знищення створили умови для зміни міжнародних систем без глобальних воєн в яких бере участь практично вся планета.

- По-друге, специфіка структурних змін в системі міжнародних відносин полягає в тому, що вони в різній мірі зачепили становище панівних держав світу.

- По-третє, держави-члени НАТО, які після розпаду Варшавського договору опинилися переможцями, не втрималися від спокуси перерозподілу політичної карти світу. Вони почали по можливості використовувати наявні внутрішні або зовнішні причини. Ці фактори зумовили зростання конфліктів на теренах Європи та колишнього СРСР.

Хоча головною організацією із запобігання та врегулювання конфліктів, безумовно, залишається ООН, останнім часом виявляється тенденція до зміни осередку зусиль щодо безпеки від глобального до регіонального рівня. ООН усе частіше залучає регіональні організації (передусім НАТО, ОБСЄ, СНД, Африканський Союз) для проведення операцій з відновлення та підтримки миру.

У Статуті ООН основну відповідальність за збереження міжнародного миру та безпеки покладено на Раду Безпеки ООН. Вона має проводити переговори з питань мирного розв'язання суперечностей і вживати заходів у разі загрози миру, конфліктів та проявів агресії. Відповідно, її Генеральна Асамблея має обговорювати будь-які питання, проте її повноваження обмежуються наданням рекомендацій із проблем міжнародного миру та безпеки.

Сьогодні зростає роль регіональних організацій у запобіганні конфліктам та їхньому врегулюванні, хоча навколо цього питання ведуться суперечки й дискусії: чи законне та доцільне їхнє втручання у вирішення цих проблем. І прихильникам, і противникам регіоналізації суб'єктів миротворчості очевидно: можливості ООН

обмежені. Не випадково вона сама зосереджує значну увагу на охопленні регіональних організацій до миротворчої діяльності.

Як можна оцінити позицію України щодо миротворчої діяльності?

Так, першим комплексним документом, який закріпив політику України щодо участі у миротворчих операціях став Закон України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» від 23 квітня 1999 року. В ньому, зокрема, говорилося, що «Усвідомлюючи свою відповідальність у справі підтримання міжнародного миру і безпеки, враховуючи зобов'язання України як держави-члена Організації Об'єднаних Націй подавати допомогу ООН в діях, що провадяться відповідно до Статуту ООН, а також зобов'язання як держави-члена Організації з безпеки і співробітництва в Європі конструктивно співробітничати у використанні всього діапазону можливостей ОБСЄ для запобігання конфліктам та для їх розв'язання, Україна розглядає участь у міжнародних миротворчих операціях як важливу складову своєї зовнішньої політики».

Цікавим фактом є те, що на момент 1999 року автори Закону фактично обмежували миротворчу діяльність України лише операціями у рамках ООН та ОБСЄ, залишаючи поза увагою миротворчу діяльність у рамках Північноатлантичного альянсу, Європейського союзу, інших регіональних організацій.

Лише 15 червня 2009 року Указом Президента України була затверджена «Стратегія міжнародної миротворчої діяльності України», документ, який по своїй суті повинен передбачати перспективне, стратегічне бачення подальшої миротворчої діяльності нашої держави. Серед позитивних елементів цього документу, варто відзначити розширення кола міжнародних організацій, з якими Україна готова спільно працювати для забезпечення миру та стабільності.

Активне посередництво України створює сприятливі умови для реалізації її зовнішньоекономічних інтересів нашої держави. Після розпаду Радянського Союзу, Росія не зайняла його місце на всі сто відсотків. Тому заробляючи позитивний імідж на Близькому Сході та в Африці, через участь у миротворчих операціях, Україна створює фундамент для майбутнього економічного співробітництва. Не останню роль відіграє і потреба України в альтернативних енергоресурсах. Присутність України у миротворчих операціях на Близькому Сході активізує та зміцнює співробітництво з арабськими країнами, багатими на нафту.

Крім того, підтримуючи миротворчі зусилля у рамках регіональних організацій, Україна сподівається на додаткові «бали» у своїх переговорах щодо інтеграції в європейські та євроатлантичні структури, адже і НАТО, і Європейський Союз все більше уваги приділяють регіону Широкого Близького Сходу та Африки, беручи активну участь у врегулюванні конфліктів не лише через посередництво, а й безпосередню участь у миротворчих операціях.

Однак, необхідно відзначити, що досі Україна мало представлена серед міжнародного цивільного персоналу миротворчих місій. Фактично вся діяльність зосереджена лише у військовій сфері, в той час як наші партнери все більше уваги приділяють саме цивільному компоненту миротворчої діяльності. Такий перекіс обумовлений не лише висококваліфікованою роботою українських військовослужбовців, а й недостатньою роботою МЗС України. Адже участь цивільного персоналу надасть додаткові можливості для налагодження майбутніх взаємовигідних контактів у країні перебування.

Якщо говорити про загальні перспективи розширення участі України у миротворчій діяльності в регіоні Широкого Близького Сходу та в Африці, то сьогодні вони існують скоріш за рахунок розширення участі у рамках місій, де вже присутні представники нашої держави, аніж збільшення кількості таких місій. Україні варто проаналізувати власні можливості щодо розширення переліку послуг та фахівців, які вона може надати міжнародним організаціям, зокрема, збільшення цивільного та поліцейського персоналу, спостерігачів. Конфлікти на території Широкого Близького Сходу та Африки потребують сьогодні не лише військового роз'єднання або охорони об'єктів та населення, а й великих зусиль щодо відновлення нормальної життєздатності, зокрема державних інституцій, інфраструктури тощо. В цих сферах Україна може бути корисною, як на етапі миротворчої операції, так і на етапі постконфронтаційного врегулювання. А в подальшому ці держави можуть стати перспективними ринками збуту української продукції, чи торгівельними партнерами.

Не останню роль у прийнятті майбутніх рішень щодо участі у нових миротворчих операціях, будуть відігравати відносини України з її основними партнерами та подальший шлях європейської та євроатлантичної інтеграції, адже саме Сполучені Штати та Європейський Союз на сьогодні є основними посередниками та

ініціаторами миротворчої діяльності та зусиль щодо врегулювання збройних конфліктів у різних куточках світу.

Необхідно зазначити, що не зважаючи на той факт, що пріоритетними для України повинні залишатися конфлікти на території країн, які знаходяться у безпосередній близькості від її кордонів та мають прямий вплив на національну безпеку, тим не менш Україна повинна залишатися активним учасником миротворчих процесів у регіоні Широкого Близького Сходу та Африки. Така діяльність не лише сприяє її міжнародному іміджу та допомагає у налагодженні взаємовигідних контактів, а й відповідає національним інтересам країни – сприяє підтриманню боєздатності української армії та дає практичні навички роботи у кризових ситуаціях поліцейському та військовому персоналу.

Україна повинна більш ретельно підходити до питань планування та підготовки своїх миротворчих місій, психологічній та культурній підготовці миротворців до роботи в умовах держав Широкого Близького Сходу та Африки. Крім того важливими є активна дипломатична підтримка участі нашої держави в операціях з підтримки миру та швидкість у прийнятті рішень щодо направлення українського контингенту.

Слід зазначити, що Україна, ставши важливим елементом миротворчого процесу, робить свій внесок у розв'язання міжнародних конфліктів, надання допомоги мирному населенню. В цьому полягає головне завдання, задля якого приймалися рішення щодо включення в миротворчі операції, формувались соціально-політичні засади їх проведення, створювалась відповідна моральна та психологічна основа для впевненості в діях представників України. Здійснення цих завдань не було б можливим за відсутності відповідної законодавчої бази, формування якої йшло одночасно з формуванням і розвитком української державності. Важливим її компонентом стало визначення миротворчості як суттєвого елементу співпраці із світовим співтовариством. Це стосувалось як Організації Об'єднаних Націй, так і міжнародних організацій, які також причетні до здійснення миротворчих операцій. У першу чергу це стосувалось НАТО, ОБСЄ, ЄС, СНД як провідних регіональних структур, покликаних не тільки діяти в межах міжнародного права, а й сприяти недопущенню криз. В разі їх виникнення вони повинні застосовувати методи для досягнення миру.